

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

Бр. 13.

У Новом Саду, 15. септембра 1910.

Год. III.

САДРЖАЈ: Постанак Шк. Уредбе од 1872. год. — Концентрација у настави (Свршетак). — Образовање воље. — Предлози земаљској учит. конференцији у Моравској. — Разне наредбе државних власти. — Педагошки преглед: Сдружене државе у Сев. Америци. — Школа и настава: Опћи преглед о броју срп. осн. школа, учитеља и шк. деце. — Из праксе: Допуне новом буквару. — Белешке. — Књижевни оглас.

Постанак школске „Уредбе“ од 1872. год.

— Прилог раду српске омладине на проветном пољу. —

Реч пред стварање новог школског закона.

„Meminisse juvabit“.

Виргил.

Познати берлински учитељ и бранилац учитељских захтева, Ј. Тевс, рекао је пре две године пред једном великом скупштином немачких учитеља ове речи: „Крајње је већ време, да отворено признамо и нашем народу, а и нашим школским властима, да наше школе, овакве какве су, не ваљају“. Ове Тевсове речи пале су нам на ум, кад смо се одлучили, да изнесемо историјат данашње наше школске „Уредбе“, јер је, ево, дошло време да се и на наше школске прилике могу посве применути горње речи.

Одвело би нас и сувише далеко, кад бисмо хтели на овоме месту да истичемо важност просвете у животу једног народа. То је данас један безусловни постулат сваког народног напредка, као што је и онај други, да је најважнији фактор у просвећивању језгре народа школа, а у већим случајевима и једини фактор народна основна школа. Зато се у новије доба, и истиче толико важност народне основне школе и цени њен значај у послу просвећивања народног.

Српски народ у овим крајевима врло добро зна, од какве је важности по њега народна просвета, јер она чини основ наше националне егзистенције. Али, изгледа нам, да наш рад на подизању просвете у народу не стоји у сразмеру са важношћу саме просвете. То нам бар показује историја наших школских закона.

Први школски закон за српске школе је сте онај из г. 1776., издан за време царице Марије Терезије. Тај закон, у којем се налазе основне мисли аустријског школског закона од године 1770., познатог под именом „Ratio educationis“, јесте мање више дело аустријског школског реформатора Игњата Фелбигера, а копија је пруског „Landesschulreglement“-а од године 1763., што га просвећени пруски краљ Фридрих Велики беше издао за пруске школе. И као што тај пруски „Landesschulreglement“ значи велики напредак на пољу немачког школства и наш је први школски закон од велике важности био по развој наших школских прилика. У њему су први пут тачно фиксиране мисли о потреби образовања и васпитања у нас и први се пут систематски почело радити на школској организацији. Не треба још заборавити, да се онда и сама држава бринула о извршавању наређења тога школског закона, те је само тако и разумљив онај бујни школски живот, који је пулзирао у последњим деценијама 18. и у првим деценијама 19. века, и који је доцније довео и до оснивања прве српске учитељске школе у Сент. Андрији, прве школе те врсте у Угарској.

Кад је српски народ у току 19. века добио своју кодифицирану црквено-школску аутономију, постала су и два наша нова

школска закона, који регулишу школске прилике у нас на посве автономној основи. То је кр. рескрипт од године 1868., и школска „Уредба“ од 1872. Први је донесен на сабору године 1864/5. а други године 1871.

Кр. рескрипт у своме III. делу говори о школама. Добра му је страна била та, што је у њему било све тадашње школско уређење унифицирано, т. ј. да је у њему било законских наређења о основним те учитељским школама, о гимназијама и о богословији. Та унификација школства била је посве рационална, јер су те све врсте школа сачињавале један просветни организам и имале да служе једноме просветноме циљу. И у педагошком погледу може се за кр. рескрипт рећи, да је *illis temporibus* био прилично савремен, ако изузмемо оно доста јако истицање клерикалног обележја наших школа, које се нарочито огледало у томе, што је надзор наших школа био поверен свештенству. Но и тај момент биће свакоме разумљив, ко се само пренесе у оно доба, кад је епископат имао тако јаког уплива на све наше, па и на школске ствари.

Но томе кр. рескрипту, односно ономе делу његову, који се односи на основне народне школе, не беше суђен дуг век. §§ 1—91. трећег дела кр. рескрипта замењени су већ године 1871. новом уредбом. Онај покрет, који је у седамдесетим годинама прошлога века, унео у српски народ ових крајева нове идејале и нове погледе како у погледу политичком, тако и у погледу националном, био је од еминентног утицаја и на наше српске школске прилике. Наша тадашња интелигенција, идејални омладинци, запазила је важност просвете по наш народ, те је свим силама прегла, да реорганише и прилагоди просвету својим новим идејалима и тежњама, које више нису могле стати на уско клерикално становиште од год. 1864/5., на које је кр. рескрипт био поставио наше школство. И као што је романтизам српске омладине седамдесетих година нашао свога теоријско-идејалног изражаја у реформи на књижевном пољу, он се још више огледа у својој правој боји у оној практичној тежњи, да те своје идеје ос-

твари баш на пољу школства. Књижевни и просветни романтизам српске омладине седамдесетих година допуњују посве један другог, и оне његове „велике добре воље, она нештедно развијена енергија и оно лепо самопоуздање“, које се огледа у секцији омладине за народно просвећивање. запазило је многе недостатке у тадашњем школству, те их је почело практично да замењује новим идејама. То се најбоље види на раду омладине, како на српском народном црквеном сабору, тако и иначе у учитељству и народу.

И што је већ године 1870. на сабору покренута акција за измену школскога дела рескрипта; што се на чело те акције стављају најистакнутији тадашњи омладинци, све је то један доказ више, да је тадашњи романтизам српске омладине и на школском пољу био исто тако активан као и на књижевном. Са каквим је успехом омладина завршила свој рад на књижевном пољу није наше да овде испитујемо. Али нам је стало до тога, да изнесемо рад српске омладине на пољу школске реформе, већ и зато, јер је тај рад био у својој суштини посве напредан и педагошки и што је ово, можда, први пут, да се реформа нашега школства и стварање школске „Уредбе“ од год. 1872. посматра са тога гледишта, а под знаком рада омладине седамдесетих година. Што тај рад није уродио оним плодом, којим је требао, и што српски школски напредак није могао знатно коракнути напред, узрок ће томе бити свакако у томе, што прилике нашега народа тада нису биле повољно земљиште за те идеје, а биће томе свакако узрок и тај, што су у сабору од 1871. седели они исти људи, који су градили рескрипт, или други људи, но који су дисали истим духом према школи и учитељству као и сабор године 1864/5. Како је до тога дошло, да се напредни и педагошки оправдан рад тадашњих омладинаца разбио о конзервативност тадашње саборске већине, изнећемо у идућим чланцима.

Једно морамо ипак истаћи већ сад: У пројекту саборскога школскога одбора од год. 1870. било је толико много по школу и учитељство напредних и педагошки оправданих мисли, које би одиста унапредиле

школу и уздигле наше учитељство на виши просветни ниво. И морамо да зажалимо, што неке мисли тога предлога утицајем прилика, и, данас, дакле после 40 година, чекају на своје остварење. Зато смо се и одлучили, да изнесемо тај нацрт у светлости захтева данашње педагошке науке, те да бар сад, пред грађење нове школске уредбе, укажемо на многе корисне ствари, које су требале ући у школски закон наш још пре 40 година. То смо дужни учинити у овом учитељскоме листу већ и зато, што су ти идејални омладинци, „као што ће се видети, били искрени пријатељи школе и учитељства, те су пре 40 година за школу и учитељство у већини случајева тражили много више, него што и само учитељство данас тражи.

Б.

(Наставиће се.)

Концентрација у настави.

(Свршетак.)

Ватра.

Где сте видели ватру? Пећ, огњиште, лампа, лула цигара, лонац с угљом, у пољу (чобанска ватра, у пударини).

Како се изводи ватра? а) Направе је људи. Дивљаци тарау дрво о дрво. Челик, камен, оцило и кремен, жигица, жйжа.

б) Без човечје воље: Муња, ужежено сено, слама.

1. **Корист од ватре:** Топлота за: руке, одело, јело, собу; Кување: Јело, пиће, боја, лепак. — Сушење: Рубља, одела, обуће, бојадисање, лакирање. — Топљење: воска, олова, цинка, гвожђа, бакара, злата. — Ковање: Гвожђа и др. метала. — Осветљење: Собе, ходника, улице, тргова, радионице, сата на кули, осветљење при прославама, морске светиљке.

2. **Штета од ватре:** а) Може изгорети ко ради око ватре (кувар, ложач и т. д.) Због врелих предмета: воде, гвожђа, јела, цилиндра на лампи. — Шта се може оцрљити, оцржити? Прсти, руке, ноге, нешке, језик, коса. — б) Ва-

тром, шта може изгорети: Куће, шуме, храна, лађе, животиње, железница, одело, стоваришта дрва.

Како се може појавити таква ватра? а) Без ичије кривице: муњом. б) Из непажње: влажно сено. Играњем с ватром, жигицама, непажљивим просипањем пепела, жарењем пећи. Барутом (ономена на опрезност). в) Из пакости: Подметањем ватре.

Артија.

(При обради овога предмета припреми се разне врсте артије по каквоћи и боји).

Име: Од папируса. Врста сите, рогоза. У старо доба правила се од њега једна врста артије.

Облик: (Исећи раније: четвртину, осмину, троугао, круг, овал).

Боја: Бела, плава, зелена, црна, пепељаста, златна, шарена и т. д.

Градиво: Крпе, слама, трине од дрва (целулоза, стара ужета). Скупљач крпа: Скупља, сређује (по градиву и боји крпе) чисти и шаље крпе у творницу артије.

Произвађач: Творничар артије. (Кратак опис, приказ како се израђује артија).

Врсте артије:

1. По градиву: Свилена, сламна, дрвена и од крпа артија.

2. По јачини: фина, јака, дебела (картон, папвдекл).

3. По боји: Бела, плава и т. д. — Једне боје, шарена.

4. По површини: Глатка, рапава, пресована, шмирглапир.

5. По употреби: За писмо, писање, штампање, цртање, за поте, паковање, макулатура и т. д.

Употреба:

1. Бела артија:

а.) Фина артија: за писма. За што финаја? Да није јако тешка и да не стаје поштарина много. Из пристојности.

б.) Обична бела артија: За писање, рачунање, бележење, за омоте на писма, за слике, це-дуље, натписе и др.

в.) Јака бела артија: За ноге, цртање, посетнице (за децу за змај).

г.) Артија за штампу: Књига, новина, објава, плаката, позоришних цедуља.

д.) Рубље од платна: Огрлица, прса, запонци, капе, салвети, одела за маске.

2. Артија за упијање: Упијачи, штанице, умотавање.

3. Шарена артија: Корице, залоге, за шећерлеме штанице, за облепљивање сандучића и кутија, за цвеће, венце и т. д.

4. Папендекл: Корице, кутије, сандучићи, омотачи за конач и др.

5. Макулатура: (артија која није више за употребу за чега је набављена: новине, табаци за протоколе и др.) За умотавање и паковање. За штедионице.

Коме треба много макулатуре: Трговцу, књијару, месару, пекару и т. д.

Шта се може радити с артијом? Исписати, исцртати, испрљати, исећи. Чиме? Маказама, ножем, перорезом. — Може се подерати, сагорети. — Залепити. Чиме? Штирком, гумом, лепком, облатном, печатом. — Може се згужвати, савити, уваљати. — Прилепити, подлепити и т. д.

Које су сиграчке од артије? Змај, воденица, ваздушна лопта, вертеп и т. д.

Увод у рачунање с процентом.

Циљ. Данас ћемо учити рачунати што ће вам бити потребно кад будете чиме трговали.

I. Један пример као увод. У нашем разреду има 60 ученика; није дошло због болести њих шесторо. Колико би то било од 100?

Понови задатак! Понови питање!

Да израчунамо! Од 60 ђака није дошло 6; то би на 20 било 2, а на 5×20 или на 100 ђака, било би 5×2 , дакле 10 ђака.

II. Разјашњење израза „процент“, **постотак**. Кад од 100 ђака није дошло 10, то се каже: фали 10 од стотине или по стотини. Страном (латинском) речи каже се 100 centum. „Pro“ (cent) каже се „за“, али се место тога говори, „од“ стотине или „по“ стотини. „Pro cent“ или процент (постотак) (учитељ пише реч на школ. та-

бли), каже се — дакле — „за“ 100, „од“ 100 „на“ 100, „по“ 100. У писању код рачуна пише се то скраћено (учитељ пише на табли): „р. С.“ и „%“. Како се кратко пише реч „procent“?

III. Питања за вежбу и задатци.

Шта значи дакле реч „procent“?

Процент значи „од“ стотине или „по“ стотини.

Разумеш ли ово: Од једнога терета препа док се довезао до куће, полупало се „5 процената“!

Од сваке 100 је 5 комада полупано.

Оближње село А. намножило се прошле године за 6 %!

Добро млеко даје 15 % скорупа.

Добро масло има 86 % масти!

У кромпиру има 75 % воде!

Твој отац мора да плати $8\frac{1}{3}$ % пореза!

Твој чика је на једној трговини заслужио 20 %! (Продужење оваког вежбања).

Један ђак имао је 8 задатака па је израдио 6. Колико је то процената од 4, од 3 задатка. Колико би то било од 100 задатака? — 25×3 задатка = 75 задатака.

Колико је процената (постотака) израдио?

Купиш килограм каве за 2.40 К; продаш за 3 К--.

Колико би добио на 240 филира? — 60 филира.

Колико на 24 фил? — 6 фил.

Колико на 4 фил? — 1 фил.

Колико на 100 фил? — 25 фил.

Колико је постотака добио? — 25%.

Од 250 воћкица у врту пропадне 35. Колико је то на 50 воћкица? — 7.

Колико ће бити од 100 — 14 ком. (Учитељ ће задати још више сличних задатака).

Извели смо овде у примерима неколико лекција како се групишу појмови, како се концентрише.

Из свега се види да концентрација, права, смишљена концентрација није лак посао. Она тражи пре свега да су јој добро спремљени сви услови да се може корисно и спретно изводити. У те услове

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

спада: наставна основа у опште и специјално у погледу одабирања и сређивања градива; затим долазе добри уџбеници за децу и помоћне књиге за учитеље; после тога одмереност у обиму градива и непретеривању у многобројности наставних часова, а више свега темељна спрема учитељева којој се добар основ може положити у учитељској школи.

Према томе предлагем да наш збор усвоји ово становиште: Концентрацију смо трамо као начело, без којег настава не може оставити трајна утиска у васпитању и образовању ђака и на основу тога схваћамо као оправдан захтев Нове Наставне основе, да се настава води у концентричном правцу. Но пошто је у Новој Наставној основи само начелно истакнут тај захтев, а ни теоретски, ни практички нису изведена потребна расположења у градиву, времену, уџбеницима, помоћним учитељевим књигама и учитељевој спремности у том правцу у учитељској школи, то тражимо да се свима овим потребама уз Наставну Основу задоста учини, како би са срећним и примљеним оруђем могли тај посао прихватити.

Да би пак у први мах допринели упознавању тога рада колико до нас стоји, приређиваћемо у нашим збор. седницама што више таквих лекција из свију наставних предмета, а уз то ћемо издати у IV. свесци наше „Учитељске књижице“, неколико таквих лекција, у којима ће по могућству бити заступљени сви наставни предмети.

Осим тога сваки члан и чланица овог збора обвезује се да за нашу јесењу зборску седницу изради једну лекцију у концентричном правцу. Да би пак било у томе раду нека распореда сви чланови груписаће се паралелно по разредима и споразумно одабрати из наставног градива шта ће који израдити. Тако да би у току 2—3 године могли овим путем имати израђене скоро све лекције из свега наставног гра-

дива. Сваки члан да израђену своју лекцију пошаље упр. одбору до 1. авг. о. г. по н. к.

Књижевност: Über das Wort Konzentration, von E. Zeissig. — Über Konzentration, von W. Picker. — Methodik des Volksschulunterrichts, I. Theil. Adolf Rude. — Der Unterricht in der Volksschule, von Prof. H. Ravitzsch. — Materialien zur speciellen Pädagogik, von Tuiskon Ziller, herausgegeben von Max Bergner.

Ђ. М.

Образовање воље.

Жарко Благојевић. — Сомбор.

(Наставак.)

Б. Образовање воље непосредним начином.

I. Опште напомене к образовању воље посредним начином т. ј. наставом.

Развијање воље посредним начином догађа се помоћу памћења, представа, појмова т. ј. помоћу учења или наставе. Нарочито је Хербарт полагао овоме велику важност, који је управо и оснивалац интелектуалне педагогије. По Хербарту има таквих предмета, који утичу само на развијање разума а има их који утичу на развијање осећаја. Наставом у историји, књижевним и уметничким предметима, религији и моралу развијају се како осећаји тако и воља. (Gesinnungs Unterricht.) — По Хербартовој подели је нпр. математика само за развијање разума; природопис већ више развија осећаје. Таково учење Хербартово уопште одобравамо, али због извесне претераности, пошто песничким, уметничким итд. предметима приписује скоро свемогућност, у целини га ипак не можемо усвојити. — Међутим не одобравамо ни другу крајност коју заступа Бергман, т. ј. да је т. з. емоционално васпитање непотребно. Хербартови предмети којима се осећаји побуђују, нешто је природно да ће само онда моћи утицати на вољу, ако се за оне представе и мисли, које се њиховом помоћу стварају, заиста и надовежу нужви осећаји. Од оне наставе, која срце не загрева, илузорно је у овом погледу успеха и очекивати. Наравно да би добро било, кад би онако могло да буде, као што је то Хербарт мислио, т. ј. да је васпитач својој задаћи задоста учинио онда, кад је у души де-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

чијој створио чврст круг моралних представа. Он је исто онако мислио, као и Сократ: „да нико није толико луд, да оно чини, чиме би себи или другоме нашкодити могао“. По томе не би било баш велико чудо, кад би се Хербартови следбеници, као такве оптимисте задовољили са наставом деце у моралу једино знањем једне моралке... По нашем мишљењу не би ни то довољно било, кад би научена морална начела прешла чак и у саму крв дечију, („in Fleisch und Blut übergehen,“) јер кад у њима нема моралног нагона и савести ни сва моралка да им се у крв претвори, не може их спасти од рђавих дела. Важност наставе у моралу, извашање повесничких узора (Христос и други), затим хуманиста, и настава о самом човеку заиста се не може оспорити, пошто се уз моралне, религијске, историјске и естетске представе свагда надовезују и јаке емоционе чињенице, које су после у стању да загревају душу и распаљују вољу.

Наставни предмети помоћу којих се развија воља дају се поделити на три групе, и према томе разликујемо:

1.) Естетско,	} васпитање.
2.) Морално, и	
3.) Религијско	

*

1. Естетско васпитање у служби образовања воље.

Да је естетско васпитање од велике важности увидели су то већ и стари народи. Код Грка је уз гимнастичко васпитање постојало већ васпитање у духу муза што ће рећи у духу лепих вештина. Истина је међутим, да се мишљења о васпитној вредности естетског васпитања већ ни у том добу нису поклапала. Аристотело је уметностима приписивао велику вредност, пошто оне по његовом мишљењу пречишћују страсти — иако више психолошки него ли естетски — развијају и оплемењују човечију душу. Према Аристотелу је Платон, који верује једног Бога, а не верује у богове који се хране амвросијом и напајају нектаром, хтео да искључи песништво и уметности — пошто оне потичу омладину на сензуалност — из круга средстава за васпитање

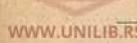
као што је песнике и искључио из државе. Не да се опровргнути, да се са песништвом и уметностима не догађају злоупотребе, али зато баш само песништво бедити, или га чак и одбацити није слободно, а и не може се.

У новије доба Наторп и Бергеман сумњају да се помоћу уметности може развијати воља, говорећи, да на вољу највише утичу они предмети којима се образује и сам разум. По њима је нпр. математика она наука, која навикава на логичност и која не да да нам се мисли тамо-амо врзу као вилин коњиц. Само разуман и логичан човек је у стању да буде господарем својих унутарњих (душевних) и спољашњих акција. — Наторпово становиште не усвајамо с тога, што њиме пориче васпитну вредност осећаја. Радије ћемо се сложити с Хербартовим назорима. Хербартовска педагогија је утврдила да се циљ васпитања састоји у проширивању обима дружевности, опхођења (Umgang), а циљ учењу је пак установила да је проширивање обима искуства (Erfahrung). Појам васпитног настављања (Erfiehender Unterricht) даје проширивање тих двају обима. Ми баш не правимо такве разлике, али настави у уметностима велику вредност приписујемо. — Чиме да проширујемо обим дечијег опхођења? — По Хербарту су историја и литература они предмети, који надопуњују знање, што јавља није у стању да да. Као што Хербарт разлаже важност емоција, исто тако Петар Балог*, говорећи о утицају појезије на оплемењивање морала, овако вели:

„Садржина извесних песама и, поједине историјске чињенице изнесе пред децу пример правог моралног живота. Уски круг опхођења нашег и његову једностраност надопуњују они истинити и измишљени догађаји, које нам пружа историја и литература. — У тим догађајима истина дете не учествује активно, али у машти пред њим стоји сав догађај, те се приљубљује симпатијом својом уз неку партију, која се бори па с њом заједно осећа, заједно планира, заједно се буну или побеђује. И то замишљено садруговање има веома велику

* Magyar Paedagogia, 1897. стр., 204.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

надмоћност над јавом. Док у истинитим догађајима свагда врлина односи победу, и док сви историјски догађаји показују, да је општи циљ човечавског развитка само добро, не би ли се с тога оваким замишљеним дружењем много сигурније родили у души дечијој морални идеали, него ли сувим, често неистинитим и неразумљивим причама“?

Наторп повија то и каже: „Ову немогућност, коју нам практичан живот не може да да — допуњавају нам у настави песнички производи, који се ни изблизу не могу мерити са оном разликом, која постоји између светлости свеће и сунца, јер то је разлика у роду а не у степену. Ма како живо да нам се одејајива у машти који догађај, ипак га не преживљујемо тако, као онај, који искусимо на јави; о ономе увек знамо, да нам се неће свалити на врат“ (Socialpädagogik, стр. 293.).

„Свакидашњи живот ретко даје прилике у којима би нам се побуђивали осећајни — падражаји и у којима би се пријемљивост наша увећавала према таквим осећајима. Нису увек бурна времена, немамо увек прилике за јуначко пожртвовање за домовину, за еклатантно очитовање осећања родољубља... Тај недостатак код деце, позвана је да попуни игра, а код људи уметности. Кад немамо у чему да уживамо на јави, појезија је што рађа у нама осећаје; ако се радујемо, радост осећамо помоћу појезије и уметности још јасније, још узвишевије и у већем степену; ако нас што тишти, боли, ако се патимо, то се појезијом и уметношћу ублажава, разведрава.. С друге стране пак уметност служи као васпитни фактор при стварању карактера. Фино осећање укуса не само да је претеча моралног образовања, него је и саставни део његов. Човек који има естетски фини укус, никада не ће бити жртвом бруталних испада својих страсти... Још и онда, кад се с правом узруја, кад му страсти узавру — укус му зауздава дивље испаде његове; разум му времена добија и за то време страсти му се стишавају.*

Наравно, јаву може песништво само

делимично да допуни. Затим морамо правити и избор између песничких производа; само они производи могу се давати деци у руке, који ће њихову душу занимати, а међутим су од васпитне вредности. Детету од 12 година нпр. излишно би било увек давати љубавне песме! Ето родољубља, ту настојмо, да деца добију такву лектуру, којом ће се већ за рана подстаћи у њима жижак родољубља! — Осећаји, мисли, које све нас завимају одјекују са усана песникових. Кнез-Николино: „Онамо, намо...“ силан је израз срца и душе васколиког српског народа. Песништво је дакле и са националног гледишта веома важно. Народно песништво и уметност замењују сву силу правних закона и раштркане синове једног народа спаја у мислима и срцу уједно. По Шилеру појезија ставља у хармонију разум са срцем: „Готово да је само појезија оно, што саставне силе душе опет спаја, која срце и разум, мишљење и машту подједнако зајима и тако у нама опет целог човека надуњује“. — Од математских операција богме срце баш не куда живље!... Међутим утицај песама очитује се и у самом разумевању, као и у саосећању њиховом. — Толико смо нашли за потребно да изнесемо о важности естетског васпитања у погледу утицаја његовог на развијање воље.

(Наставиће се).

Предлози

ЗЕМАЉСКОЈ УЧИТЕЉСКОЈ КОНФЕРЕНЦИЈИ У МОРАВСКОЈ

што их је сабрао учитељски педагошки одбор.

Земаљска учитељска конференција у Моравској, одржаће се у Брну, у просторијама велике техничке школе 29. и 30. септембра и 1. октобра о. г. по нов. к. На њој ће се између осталогa расправљати о ревизији наставне основе, и о правним и материјалним одношајима учитељским. У дужем низу година тамошњи учитељи су расправљали поједина питања у својим средским и окружним зборовима и доносили резолуције о њима. Педагошки одбор савеза моравских учитеља, прикупно је све те резолуције, средно их и сад их

* Dr. Székely Gy.: A művészet nevelői értékéről; „M. Paedagogia“, 1899., бр. 1.

у 130 тачака подноси земаљској учитељској конференцији, да се коначно прихвати и прогласе као једнодушне тражбине учитељске, које треба да уђу у школски закон при новој преинаци тога закона.

Значајно је, да иако не постоји у ужем смислу никаква међународна веза, између учитеља разних народности (осим међународног учитељског бироа, у којем су заступљена учитељска удружења из разних држава, а чији је програм више за реформом општих васпитних питања), ипак се у исто доба све јаче и интензивније опажа покрет за реформом одношаја школе и учитеља и то не само на западу, него и ближе нами, међу нашим друговима разних словенских племена. Познавајући колико су лабаве везе нашег српског учитељства, нарочито у митрополији, са тим словенским учитељским круговима, не може се рећи, да су покрети за реформама код тог учитељства, утецали и на наше прилике, јер наше учитељство скоро никако не прати тај рад вредан пажње. Но како се и наше учитељство на сличним тражбинама заустављало и истицало их и истиче у свакој прилици при својим скуповима, да се закључити, да просветни и економски развитак самог друштва људског, даје основа тежњама нашим, да се таке реформе изведу. Сваки почетак напреднијег доба имао је тих момената, и они се дотле обнављали док им се није одобрила она вредност која лежа у њима. Сузбијање и задржавање њиховог остварења, задржавало је и народни просветни напредак и та историјска истина треба да буде *memento* нашем друштву, да сузбијањем тих рефорама, само задржавамо свој просветни напредак и заостајемо иза тих напреднијих народа, који раније увиде вредност таквих рефорама и даду им места у право њихово време, док ми и после дођемо до истог резултата и морамо да прихватимо оно што је већ сав свет прихватио, само што дотле својим конзерватизмом задржимо деценијама наш просветни напредак, који би требао да иде упоредо са напретком осталог просвећеног света.

Ми ћемо овде изнети све тражбине моравских учитеља, остављајући оне што су локалније вредности. Моравски учитељи траже ово:

Нека се земаљској конференцији, у оквиру минист. наредбе, која прописује 5 дана за рас-

прављање, одреди толико часова, да би се дневни ред могао извести без журбе и преоптерећености учасника.

Ред земаљске конференције од 15. августа 1873. г. да се измене.

Ток конференције нека се објави штампом по стенографском записнику. У њему да су и непримљени предлози, јер се у њима често огледа смер у којем се у будуће дотично питање развије.

Земаљски школ. савет да повиси дневницу изасланицима на земаљску конференцију са 6 К на 10 К.

Предлози за сталешко подизање и осигурање.

Резолуцију учитељску од 9. јула 1905. г. донесену у Брну, да школ. савет протумачи минист. просвете као тежњу за академским учитељским образовањем.

Учитељски течајеви на универзитету и о школском одмору, да се и даље помажу морално и материјално и нека буду стални.

Земаљски школ. савет да се постара како би учитељи могли доћи до позајмице књига из прашке и бечке универзитетске књижнице.

У Моравској да се оснује јавна земаљска књижница.

За женске учит. школе, да се установи двогодишњи течај за образовање индустријалних учитељица, а у тај течај да се примају свршене ученице грађанске школе.

Зем. школ. савет да се постара како би се земаљске финансије сапирале у смислу молбе Удруж. учит. поднесене аустријском сабору, да би се побољшале материјалне прилике учитељства.

Окружним школским саветима да се изда упутство, да привремено постављени учитељи имају при компетовању предност пред кандидатима и кандидаткињама учитељским и да се не отпуштају из службе при евентуалној кривици и без дисциплинарног поступка.

Ако је учитељ премештен због казне, у сваком случају па и привр. учитељу, да му се да отштета и сеобни трошкови.

Учитељу који је постављен до краја школ. године, да се изда плата и за месеце великог школског одмора.

Окружним школским саветима да се даје паушална свота, како би сами могли платити помоћне снаге, где је потребно, као што је то у Чешкој.

Зем. школски савет, да поднесе предлог земаљском сабору, да се у сваком округу установе бар два места сталних помоћних учитеља.

Рад окружних школ. савета да буде опсежнији.

Ако би заступник учитељства у м. шк. одбору био болестан или спречен, да има право послати у одбор свога пуномоћника.

У седнице м. шк. одбора да се позивају сви учитељи и учитељице с гласом саветујућим (ако немају одлучујући).

Нека се у месним учит. зборовима читају записници о раду м. шк. одбора за прошли месец, а где тога нема, нека заступници школски подносе у седници учит. збора извештај о свему раду м. шк. одбора.

Нека се укине одредба закона од 24. јануара 1870. г. § 20. по коме учитељице не могу настављати у вишим разредима мешовитих школа.

Да се изда једнак правилник за месни школ. одбор, како би се избегле самовоље и незаконити поступци председника и чланова м. шк. одбора.

У погледу компетовања на учит. места, нека се м. шк. одборима доставља само општа квалификација учитељева и сведоџба о способности.

Нека м. шк. одбор тројну кандидацију учитељску при попуњавању места састави најдуже за недељу дана, а не учини ли тако губи своје право.

Наредбе по којима учитељ где што ужива у општинама не смеју се обарати, нити без отштете мењати.

Необвезна настава у телесном вежбању, на женским школама да се награди. Ова награда да се равна према награди за науку вере, глухонемих, економију или наставу немачког језика.

Награда да се даје и за успешно учење певачких зборова, образовању народа, а тако и за заслуге учитељеве око телесне вежбе или раду на здравственом напретку у ваншколско време.

Земаљски школски савет нека не допусти, да се ново именовани учитељи примају дужности оргуљашке (Оваку резолуцију донело је и учитељство у Шлеској, а и учитељство у Чешкој).

Дневнице учитељима за среске и окружне

зборове, да се одреде по пропису о платама моравских земаљских делегата.

Који се учитељ у звању онеспособи за рад, а није у мировинском фонду, да му даје доживотну ренту онај у чијој је служби страдао.

За учитеље да се установе болничке благајнице по примеру радничких таквих установа.

Зем. шк. савет да изради, да се земаљска потпора у немоћи и невољи учитељевој бар утростручи.

Посмртни квартал да се евентуално исплаћује и несродницима који су дворили и сахрањили болеснога учитеља.

На земаљској конференцији у Чеха тражило се, да се и пензија издаје заосталим рођацима и суродицама, ако је њихов опстанак зависио од помоћи преминулога учитеља („Чешки Учитељ“ 166.)

Да се учитељев углед сачува, нарочито против штампе противне учитељству и модерној школи; школске власти, које се увериле о рђавим намерама и кривицама родитеља према учитељу, не смеју пропустити да школу и учитеља свим законитим средствима штите против демагошког живља.

Предлози о уређењу школске администрације.

Нека управа школа изда ручну књигу закона и наређења, која ће бити потпуна, сређена, практична.

Званичне школске тисканице да се практичније среде или измену. Разредна књига за појединог ученика да се уведе тако, да на сваком листу буду податци о једном ђаку вођени за свих осам година школовања. Да се посебно води списак деце абнормалне, а надзорник да то води у евиденцији.

За испуњење матричног листа да се установи пристојба од 20 хелера, а за његову допуну 10 хел.

Извештаји о школама да се издају трипут годишње место четири пута.

Земаљска конференција тражи од зем. школ. савета, да учини кораке, да се за све школе у Моравској установе хонорирани самостални школски лекари, који би били у помоћи при телесном и душевном васпитању школске деце и старали се о школској хигијени и здрављу учитеља.

Школски лекари да буду редовни чланови

месног, окружног и земаљског школ. савета, а да им се установи положај као државним лекарима.

На свакој школи где има школски лекар да се заведу подесни записници о здрављу деце у предшколском и школском добу, што би послужило при настави, васпитању, оцени, ослобођењу и сличном.

Вођење ових података, овом установом да се искључи из обвеза учитељских.

Предлози о подизању подесне школске зграде.

Правила о подизању школ. зграда (од 17. јула 1875.) као и касније наредбе о томе (10. априла 1883.) да се преиначе у правцу модерних захтева школске и наставне хигијене (вентрије, вентилација, чишћење, дезинфекција).

При градњи школе да се пази да није око ње благо. Нека се око сваке и старе и нове зграде наспе доста песка на великој површини.

Да се укину све рапије министарске наредбе, по којима је било разних недостатака и неправилности при подизању школа лошег материјала, скомрачењу у подизању више соба, бојазни да се општине не оптерете трошковима, подизању зграда по разним плановима, спором израђивању плаца, и извођењу зидања, и закључивању и прегледању рачуна око градње.

Зем. школ. савет да пази, да се при подизању шк. зграда одговори захтевима хигијенским, техничким и естетичким.

Да се у званичном листу доноси преглед бројно препуњених школа, да се из тога види колико учитеља ради са више деце него што је прописано, и у каквим собама.

Да се у исто доба изнесе преглед колико дуго траје така неправилност у општини и зашто не може општина то да уклони.

У општинама где нема имања и где је прирез прешао 100 %, да сама држава подиже о свом трошку шк. зграде.

Да се у земаљском сабору донесе одлука да се број деце у основној школи снизи, препуњених разреда да не сме бити.

Број деце по разреду да се смањи на 40 или на 50, на једноразредној школи на 40, а на вишеразредној 50—60. (У Данској је 35, а у сеоским школама 37 по разреду.)

Да се при састављању нових планова пази свугде на то, да у згради има доста школских

соба, просторија за рад, кабинета за учила, и зборница за конференције, нарочито по сељима, па уређено купатило, где би се могла деца (према закону од 17. јула 1875. § 29. стр. 187.) дати очистити, на залишну собу где би деца могла преко године обедовати (мин. наредба од 29. авг. 1905.). Уз сваку зграду да има место где могу ђаци изаћи кад је рђаво време.

Надзорници да реферишу о учитељским становима и о томе да се води статистика.

Учитељски становни да су подвргнути лекарском прегледу као и школске собе.

Да се у што краћем времену реши ствар о становима учитељским у смислу § 63. зак. од 14. маја 1869. а по узору шлеском.

Предлози о заштити деце.

Да земаљско законодавство рационално реши питање о заштити деце и изда наређења, јер сва школина настојања у томе на основу наредбе од 19. децембра 1908. г. због месних прилика или су немогућа или без успеха.

Забавишта да се установе према §-у 10. шк. новеле у Моравској.

Зем. школ. савет да потпомогне учитељство, да буде заступљено у земаљској комисији, која ће се основати за заштиту деце.

За време школе да се не допушта ђацима да отправљају разне црквене службе.

Полудневну наставу да зем. шк. савет нигде не одобри.

По §. 9. зак. од 12. јануара 1870. и 33. §. зем. зак. од 24. јануара 1870. окружни шк. савет може препети кажњавање деце на м. шк. одбор. Ово да се изводи само у споразуму са учитељским збором.

Да се заведе бележење оних родитеља и породица где је ђак отхрањен лошим васпитањем, а уз то да се бележе родитељи који нерадо дају децу у школу.

Теретне послове који обарају здравље, да деца не смеју радити до 16 године.

Да се донесе наредба, да се страном дете не сме у општини бавити без чељадске књиге. У тој књизи да се тачно бележе потребни подаци о служби.

Осмогодишњу наставу довршује мали постотак деце. Да се води рачун колики број деце потпуно свршава школу и да се учине мере како би сваки законитој обвези одговорио до краја шк. обвезе.

Школске забране пушења, пића и игралишта, немају успеха, док се не узакони забрана свега тога за децу до 16 година. Зем. шк. савет да поради да се то узакони.

Нека се установе окружна чувалишта, а и досадашња прибежишта за занемарену младеж, да се узму у државне руке.

Пошто учитељ нема права недисциплинованог ђака оделити од осталих, а где сви дозвољени покушаји остану без успеха, а ни споразум с породицом није могућ нека је учитељу дозвољено у одељеној соби а пред сведоком употребити телесну казну, и у том смислу да се измене §. 82. зак.

Нека се уз сваку школу удеси згодан простор за игралиште и извођење позоришних приказа, а рад тај нека се награди из државних средстава.

Нека се у смислу решења од 16. маја 1907. оснују школе за слабоумне са правцем педагошким. У корист тога нека се донесе закон (у смислу мин. наредбе од 7. маја 1907.).

Да се статистика о слабоумној деци од 1909. допуни тиме, колико је слабоумних за наставу неспособно, колико је способно. Колико је утрошено на ту наставу.

Нека се у сиромашним крајевима оснују установе за давање топле чорбе деци и њихов рад нека се води у евиденцији.

Нека се наредба о вршењу верских обреда из год. 1893. и 1896. ревидира у споразуму са зем. санитетским саветом и то тако, да здравље дечје не трпи штете (дугим ходом у цркву, исповедањем, устајањем пре 6 часова ујутру, клечањем и стајањем на камену) и да се онемогући у томе самовоља појединца.

Од школ. одбора се тражи, да воде рачун и о женској деци, која су свршила грађанску школу, каквом се позиву одале.

Апсолвенти годишњих наставних течајева, нека добију у војништву те погодности као и апсолвенти редовне осн. наставе.

Предлози о унапређењу школске хигијене и утемељавању школског рада.

Нека се сваке године из сваког среза изапље на земаљски трошак учитељ да у туђини проучава уређење школа.

Нека се умноже стипендије и даду попусти на железницама за учитеље који би путовали ради својих студија.

Нека се свима м. школ. одборима нареди,

да свој школској деци набаве помоћна средства за учење и да се припређују окружне изложбе учила.

Прорачуни за идућу годину да се доврше до краја августа, поднесу окр. шк. савету на преглед и евиденцију.

Куповање помоћних средстава да обавља окр. школ. савет (јер у томе има неправилног поступања, о чему резолуција говори опширније).

Да се оснују окр. учит. књижнице и музеји и дотација да им се повиси.

Стална јубиларна изложба учила у Брну, основана и уређена заузимањем учитеља, да пређе у државно старање и смести се у нови технолошки музеум.

Да се заведу скупови за председнике м. шк. одбора једном или више пута годишње. Председник да им буде окружни школ. надзорник или његов заступник из учитељства.

Сваког новог председника школ. одбора и нове чланове, треба поучити званичним путем о потреби и наплетцима школ. хигијене, а у корист тога нека се изда и популарно написано упутство о уређењу школа и заштити деце.

(Свршиће се.)

РАЗНЕ НАРЕДБЕ ДРЖАВНИХ ВЛАСТИ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉА.

Саопштио **Ж. АЛЕКСИЋ.**

(Наставак.)

Закони од 1875. год. XXXII. з. чл. и исправак од 1891. г. XLIII. з. чл. баве се мировинском ствари. Пошто ће у скорој будућности, како сви изгледи обећавају, наступити ревизија мировин. нам закона, то ћу преко наредба, које се на овај део односи прећи тим пре, што постоји превод целог тог закона.

Омировини

*

Вредно је позабавити се обуком народа и омладине његове из привреде. Но, како ту постоји засебан јасно прецизиран одељак, који се налази у књизи: „Tanítók tanácsadója“, то ћу и преко ове ствари прећи. Исто тако и преко омладинских удру-

Обука омладине из привр. наука

жења, чији се нацрт правила, ако коме затреба, може наћи у поменутој књизи, стр. 188.

*

О порези.

Врсте порезе

Врсте порезе су: 1. државне, 2. жупанијске и опћинске.

Државне порезе се деле у две групе:

- а.) Непосредна;
- б.) Посредна пореза.

Непосредна пореза

Непосредне су порезе: 1. земљарина, 2. пореза на кућу, 3. доходарина I, II, III и IV. разреда, 4. пореза на ренту, 5. пореза подузећа, 6. пореза од рудника, 7. опћа накнадна пореза, 8. пореза лова, 9. пореза преноса, 10. чисте добити, 11. војна, 12. болничка. Амо спадају још: а) десетак односно откуп где га има, б) преостатак земљишта (откуп), в) криминални трошкови, г) учитељска мировина и т. д.

Посредна пореза

Посредна пореза је: точарина.

Опћинска, жупанијска пореза, опет се дели на више одељака.

1. Опћинска накнадна пореза (rótadó) 2. жупанијска накн. пореза, 3. пореза градова уређеним магистратом, 4. друмарина, 5. опћински рад и запрега, 6. накнадна пореза за смештање војника, 7. Школска и забавишна пореза.

1. Земљарина.

Земљарина

Земљарина се плаћа (1875. VII. т. с.) на сваки комад земље, у колико није ослобођен од порезе.

Законом су од порезе ослобођене земље.

1. Које су одређене за обуку вртарства-виноградарства.

2. Гробља.

3. Простори опће употребе: за добротвор. циљеве и вртове, који су под управом државном или дотичне окружне власти.

4. Озидана кућишта и т. д.

Привр. ослобађа

Привремено могу бити од порезе ослобођена ова земљишта: опустели

виногради, или намерно повађено виноград. земљиште, које се спрема за поновно подизање винограда.

15 година, ослобођени су од порезе комади земље, који су спадали под порезу, али су особеним трошком претворени у привредну употребу и искористење.

20—40 година, ослобођени су од порезе земљишта која нису способна ни за подизање шума, ни иначе какво обрађивање, као што су: живи песак, подводна земљишта и т. д.

6 година су од порезе ослобођени ново подигнути виногради, филкосером утамањени (1883. XVII. т. с.).

$\frac{2}{3}$ порезе, опроштено је са винограда за онолико година, колико се против филкосере употребљавају средства као што је: убризгавање угљ. киселине и др. Све ово, односи се и на осталу порезу опћинску и т. д.

Измену за опроштене порезе, треба пријавити у року од године дана.

Отпуст порезе, добија се у случају природних непогода, нападаја зарезника, суше.

Сваку оваку штету ваља неодложно пријавити опћин. управи, ради даљег уредовања.

Уређење вода, односно трошкове за одбрану од ових, плаћа поседник а не онај, који ужива земљу. (1885. XXIII. т. с. § 121.) Не плаћа их учитељ који ужива.

Урбаријалне трошкове према закону од 1871. LIII. т. с. 19. § откупе и пристојбе ових а према 42. §-у трошкове око поделе пашњака-јароша плаћају поседници.

2. Пореза на кућу.

Учитељ. станови и школе, ослобођени су од ове порезе.

3. Доходарина (keresetadó).

За основу ове порезе, узете су по закону од 1875. год. XXIX зак. чл. приходи ручнога рада, трговине, чиновнички приходи и подузећа; осим тога: земље, куће и т. д.

Доходарина се засебно распорезе

ње од порезе

Ослобађање од порезе за 15 година

Исто за 20 до 40 год'

Исто на 6 година

Ослобађање $\frac{2}{3}$ порезе

Прир. непогоде и пореза

Трошкови регулације

Урбариј. трошкови

Пореза на кућу

Доходарина

на породичног старешину и на чланове ове, који су навршили 16. годину.

Чланови породице, који се уче у препарандији, не плаћају доходарине.

Доходарина има четир разреда.

I. и II. разред доходарине, одређује опћина односно градско порезно звање. III. разред, одређује засебно порезно поверенство, а IV. разред, краљев. управа финансије.

У I. разред доходарински спадају она лица, која су у кући, као чељад, а више од 80 К месечно немају већу плату. Амо спадају и занатлијски помоћници. На селу је ова пореза на чељад 4 К за мушко, а 2 К за женско.

У II. разред спадају поседници, надаље и сви они, који су опорезани основом ренте.

У III. разред спадају сви они, који имају месечну или годишњу плату за свој умни рад и т. д.

У IV. разред спадају учитељи са сталном платом; професори и забавиље и сви умировљени оваки чиновници.

По IV. разреду плаћа се на приход ова доходарина:

на плаћа се:	на плаћа се:
200 К = 2 К	400 К = 4 К
600 „ = 6 „	800 „ = 8 „
1000 „ = 10 „	1200 „ = 14 „
1400 „ = 18 „	1600 „ = 22 „
1800 „ = 26 „	2000 „ = 30 „
2200 „ = 34 „	2400 „ = 38 „
2600 „ = 42 „	2800 „ = 46 „
3000 „ = 50 „	3200 „ = 56 „
3400 „ = 62 „	3600 „ = 68 „
3800 „ = 74 „	4000 „ = 80 „

У бившој граници за 30% мање.

Мировина или милостиња (припомоћ), коју неко ужива од разних завода или фондација, не потпада под порезу.

Конечно изравнање (отправнина) спада у IV. разр. опорезовања.

Награде професора-учитеља, које примају у другом ком заводу, исто

тако спадају под ту дужност ако су сталне, а ако нису, онда су опростене од порезе.

Пореза од ренте.

Од ове порезе опростени су фондови за издржавање школа и учитеља и т. д.

Пореза на болницу.

Закон од 1898. г. XXI. т. с. плаћа се са осталом држав. порезом уједно. Међу тим, ова од 3% не сме бити већа.

Пристојба за учитељски приход и школ. имања. (Еквивалент).

Фондови, имања „под мртвом руком“, које не потпада промени (измени) опорезују се са $\frac{5}{10}$, $\frac{4}{10}$ и $\frac{2}{10}$ %. Ова пореза зове се еквивалент.

Обвеза и ослобођење испод еквивалента.

Еквивалент су дужни платити:

- приходи, фондације, који зависе од потврде Њ. Величанства краља или краљ. владе;
- сви други извори прихода и фондације, који су неурачунати под а).

Надаље: црквена опћина и т. д.

Еквивалент се не плаћа у случајевима већ унапред, код порезе поменутих.

Учитељи, само у том случају плаћају еквивалент, ако им приход, као оних, који земљу уживају, износи више од 800 К чистог прихода, иначе су у смислу закона од 1881. (XXVI. т. с. 7. тачка) ослобођени од ове дужности. Ово важи и за све цркв. опћине. Еквивалент се плаћа у порезном звању, фебруара, маја, августа и новембра, најдуже до 15. После овога рока, плаћа се закаснина.

Опћински и жупанијски прирез.

Опћинска накнада пореза (pótadó).

Учитељи на основу плате, станарине и службених доплатака, одно-

Рента

Болничка пореза

Еквивалент

Ослобађање од екв.

Опћин. и жупанијски прирези

сно мировине, не плаћају опћински прирез и то само у малим и великим опћинама (1875. XXIX. t. c. 27. §).

Трошкови за зидање вероиспов. школа, ако је издржавалац пол. опћина, имају се разрезати на све грађане, у односу државне посредне порезе.

Учитељи су међу тим слободни од плаћања трошкова за забавиште.

Жупанија може дати ослобођење од жупанијског приреза.

Друмарина.

Друмари-
на

Не може бити већа од 3 К. О опросту или смањивању друмарине, решава жупанијски административ. одбор у првом реду, а у другом, министар трговине.

Опћи послови (робота) и опћин. запрега.

Опћи по-
слови

Учитељи су од обвезе јавне робе опростени.

(Свршиће се.)

Педагошки преглед.

Сдружене државе у Северној Америци. У првој половини јула одржана је у Бостону учитељска скупштина. Председник Тафт дошао је са свога леговања у Беверлеју на отварање скупштине, да поздравља учитељску војску од 20.000 и да одржи говор о међусобном утицају васпитања и демократије, којом приликом је помињући „шулмајстере од Садове“, изјавио, да тешко филипинско питање треба учитељи да реше. Кад се једном покажу потпуни успеси васпитања на Филипинама, Америка ће се одаце повући и поверити управу урођеницима. Пошто 80% североамеричког учитељства чине женске, то је природно, да је и једна женска изабрана у председништво Ела Флаг, управитељка свију школа у Чикагу, другој највећој вароши у Унији.

Великом бригом прати се тамо множење учитељица. Сумња је, да ће том ванредном многобројношћу учитељица, нестати нарочита школина утицаја за образовање карактера. Још пре 10 година било је учитеља преко 20% а сад се већ изгледа дац, кад ће нестати тамо сасвим учитеља. Ово стање морало би се поправити финансијском страном. По школској статистици за 1906—1907. била је учитељска плата просечно 58 долара месечно, плата учитељице 44 долара. Највеће су плате у Масачусету, просечно 155 долара за учитеља и 58½ долара за учитељице. Учитељске плате најбоље су у новим енглеским варошима, а на југу и у центруму су сасвим ниске: тамо учитељ има 38—46 долара., учитељица 29—30 долара.

У опште је положај тамошњег учитеља много неспурији, него европског учитеља. Сталност већином не постоји, и у сваки пут учитељ може бити отпуштен, као и други намештеник или раденик. Мировина је зајемчена само у ванредним случајевима. С тога је јак покрет у учитељству да се осигура сталност и мировина.

Издатци на школе износе 400 милијуна долара, од тога је 70% општински прирез и 15% државни, остатак дају по разним крајевима богати школски фондови и фондације. Настава и учила су свугде бесплатни у народним школама; за ученике који из даље долазе чешће је постарано и за обед. Многе општине старају се и за подвоз деци до школе и натраг, што нарочито зими чини знатне издатке. Знатни издатци су и на наставу ручног рада, чему се даје знатан број часова.

1907. било је ђака од 5—18 г. 24,263.000 (11,125.000 дечака и 12,038.000 женских). У попису школском било их је само 16,890.818, т. ј. 70% од укупног броја. Од осталих 7½ мил. отпада 1½ мил. на приватне школе, те према томе преко 6 мил. није ишло у школу, а то је скоро четвртина све деце. А и од уписаних иде у школу редовно 70,6%; од просечно 152 школска дана у години, долази на једно дете само 75. Школска година траје како где: од два месеца, до 200 дана. Само једна трећина свију држава гони у школу, а и то је све већином на артији, баш као и код нас. Америка треба још много да учини за унапређење својих школа, да би стигла нај-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

напредније европске државе, јер последњих година тамо је напредовала неписменост. Год. 1870. било је на 100 становника 31 школско дете, а 1900. г. 28. Овоме је свакојако узрок и јако досељавање неписменог света, а биће и избегавање порога.

*

Цељ васпитавања у америчкој основној школи има два правца, око којих се као око неке осовине сва друга питања крећу. Један правац је неговање тела, а други је одгајивање деце у домољубљу.

Из теоретичних знања у америчким школама даје се само онолико колико је најнужније, и то у толикој мери, колико је у практичном животу потребно. Читање, писање, рачун, повесница и земљопис су главни предмети. И ово је за тамошње прилике са свим доста; остало се учи у средњим и вишим школама, које су за свакога отворене. Даље има разних стручних вечерњих течајева, у којима може свако онолико знања прибавити колико му је за живот потребно, а не мора по цели дан у скамији седети. Осим ових течајева, налазе се по мањим варошима јавне књижнице у којима се налази по више хиљада примерака разних књига, које стоје на употребу свакоме од 9—10 часова у вече. И Американци ове врло радо посећују. (Они толико теже за напретком, да за оне, који не разумеју енглески, набављају књиге на дотичним матерњем језику). И зато у америчким школама видимо да оне не уче науку, него показују пута, како се може до науке доћи.

Него што основној настави треба дати, то они безусловно дају. Они због тога увек имају пред очима главну цељ и од ње ни у у ком погледу не одступају. Главна цељ им је јако и здраво тело, из ког излази снага и воља за рад.

Деца још у најмлађим годинама живе непрестано вежбајући тело. Слобода дечија се простире до најширих граница. Американац вели, кад закон узима у заштиту животиње, које ни сам газда не само да не сме мучити, него ни тући, онда у толико пре и више треба дати слободе деци, паметним створима божјим. У Америци је забрањено и самим родитељима, да туку своју децу. Родитеље, који своју децу туку, закон строго казни.

Поред толике слободе није чудо, што су за време школског одмора улице пуне деце, те изгледају као игралишта. И Американца то држи за са свим природно, шта више ако га пут наведе на тако игралиште, он сматра за част ако и њему деца додаде лопту, те се и он игра с њима по неколико минута и онда иде даље. У зиму се деца проводе на леду, и сама варош се стара да деца имају одређена места за корчуљање.

И кад тако деца још од малена заволу шпортове, та љубав према шпортовима остане им целога века. У творницама кад наступи одмор од по часа, само ако време допусти, радници проведу играјући лопте и тиме освеже своје уморене живце. После тога изгледа радник као да наново оживи.

Ни једна свечаност, нити политички договор не може бити, а да у програму његовом није заступљена и каква телесна вежба или игра. Толико цене Американци вежбање тела. Победиоце на утакмицама славе у новинама, доносе њихове ликове, и таке новине пролазе у 20—30 хиљада примерака.

Све то долази отуда што се још у основној школи деци усади љубав према шпортовима. Кад наступи одмор између часова, деца као рој врве у двориште, свако игра, виче и скаче. Једна се група рве, друга се утркује, трећа лопта; девојчице прескачу канап, приређују игре у округ и др. и никад ни једном учитељу и не пада на ум да опомене децу на тишину или ред, него их и они сами опомињу да се за време одмора што више играју.

После сваког одмора деца су освежила и тело и ум. Американски педагози су већ одавно признали ово као врло васпитно средство, зато гледе да га искористе за живот и за напредак деце.

М. Б.

Школа и настава.

ОПЋИ ПРЕГЛЕД

о броју срп. нар. основних школа, учитељског особља, школских обвезника и полазника и о издржавању школа у Срп. Митрополији.

Школски Савет поднео је Сабору одржаном у мају месецу о. г. Извештај о својем

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

раду и о стању српских вероисповедних школа у 1907., 1908. и 1909. години. Из тога извештаја доносимо укупан бројни преглед о школама, ученицима и учитељским снагама. Бројеви су узети завршетком 1908./9. године.

ЕПАРХИЈА	Колико има срп. православних народних школа		Колико има срп. православних народних учитеља		Колико је било деце обавезне на пољна школе		Колико је било школских поданица у срп. нар. школама крајем шк. године		Износ школских трошкова у крунама							
	свакидашњ.	повторних	сва	учитеља	сва	повторне	сва	повторних	особних	етварних	изванредних	сва				
Архијерејство	15	12	27	21	19	40	1128	958	2086	253	269	522	63623 ⁹²	8639 ⁴	—	72257 ⁶⁶
Бачка	81	49	130	114	59	173	7621	7360	14981	3069	3442	651	215612	52553 ⁸²	6288	274753 ⁴²
Будимека	43	37	80	25	20	45	807	794	1601	281	352	633	24740 ¹⁷	5763 ²¹	3009 ⁴⁶	33512 ⁸⁷
Вршацка	17	17	34	19	11	30	1039	1071	2110	441	391	832	35086 ⁸²	4874 ⁸²	576	40537 ⁵¹
Горњокарп.	5	—	5	—	2	7	1228	1058	2276	253	269	522	9796	1541	3090 ⁶⁰	14427 ⁶⁰
Панчевачка	3	1	4	4	2	6	122	107	229	3	2	5	10304	1850	420	12754
Темпшварска	104	101	205	127	82	209	7954	7475	15429	2333	2277	4612	258595 ⁹²	55843 ⁶⁷	14103 ⁶	325642 ¹⁶
Света	268	219	487	315	197	512	18874	17952	36826	6478	6811	13289	617757 ⁴⁹	131059 ²¹	27787 ⁶²	776604 ⁸²

Из праксе.

Неке напомене

уз Буквар за српске православне вероисповедне основне народне школе, одобрен одлуком Српског православног народног Школског Савета бр. III. С. 506/409. из 1910.

Буквар овај подељен је на три дела: I. На познавање малих слова. II. На познавање великих слова и III. На читанцију.

I. Мала слова.

Познавање малих слова изводи се слово по слово. При сређивању слова пазило се на лакоћу написивања, на њихову сродност и постанак. Но то се није дало свуда тачно извести, јер се ишло за тим, да се код првих слова дође до што више градива за читање. И само је зато узето *и* пре *и*; *т* пре *ш*.

За подсећање на поједине гласове, стављена је слика код сваког слова. С леве стране слике је писано, а с десне штампано слово гласа, којим се почиње име дотичне слике. Најпре дакле ваља научити писано па штампано слово, упоређујући их у чему су налик и у чему се разликују. О свакој слици ваља претходно разговарати у оном обиму, у колико је појмљиво за децу I. разреда.

Испод слике је писано и штампано градиво. Писано је градиво стављено у линије ради олакшице. Но децу треба постепено уводити у самосталан рад. Треба им задати да понешто препишују из штампаног слога и да пишу, по казивању, најкраће реченице: од 2 до 3 речи.

Спајање изводи се код сваког слова у свима комбинацијама, које су се дале извести из познатих и научених слова. Према томе предузима се одмах и теже шчитавање. Лакше је савлађивати по неколико примера тежег шчитавања код појединих слова, него наједанпут цео одељак. Чим се теже шчитавање темељно обради код 4—5 слова, читање ће после ићи све лакше и сигурније. О томе како се изводи спајање и растварање за препоруку је књига: Поступак у настави првог читања и писања, написао Танастије Костић, учитељ, издао Учитељски збор новосадеког Школ. Среза, Нови Сад, штампарија учитељског д. д. „Натошевић“ 1909. Цена 40 потура.

Данас се захтева, да у буквару, при крају

малих слова, буде неких целина у градиву под једним словом, н. пр. кратких прича, описа и др. Тако је градиво тешко удесити, а да у њему нема и тежег шчитавања.

У овом буквару од 19. слова почиње тако градиво, у којем има краћих прича и описа. Стога је код првих 18 слова и узето теже шчитавање, да деца буду спремна за читање оваких штива. Код првих 18 слова подељене су речи на слоге. Од 19. слова престаје та деоба с тога, што су деца пре тога имала довољно материјала, да се извежбају у читању на слоге. Сад ваља упућивати децу, да сама познају слоге. И нипошто им не треба допустити, да друкчије читају, до ли на слоге. Осим тога треба прекинути дељење на слоге већ и зато, што се од деце тражи, да при писању пишу целе речи. Нека се дакле навикавају и гледати целе речи, али нека их читају само на слоге.

У градиву код појединих слова има и таквих речи, које се не говоре у свима крајевима, у којима наш народ живи. Ево их по реду са њиховим значењем: с о с = умоак; с а с = народ у Ердељу; а п а = смрад, задах; с а п = држаље; п о п а с = мала паша; о с и п = оспа, бубуљица; п с о п = једна биљка; т и т и = гојити се; т а т = допов; п е п а = каша, замуњено брашно; т е с т е = туче; с т е п а = пустиња; т е п е т и с е = скитати се; т е с т = тесак, тезга, преса, цедило; ч а п = оплетена преграда; ч о т = округласт брешуљак; с а ч = запушач од земље на фуруни; с е ч = биљка што бојадише; ш а п = стипса, болест на свињама и говедима, добитак; ч е ш разгледање мртваца; п е ш = уво од корита, предњи део хаљине; о ш а п = суво воће; п о ш е т = шетња; ч и г а = кечига; г о ч = бубањ, добош; ч е п ч е г = зечја трава, крљ; с т е г = застава; с т о г = пласт; г о н = потркалиште; ш а н = дрво или калуп, на које се ударају цинеле или чизме; ч и њ = биљга, у што се гађа; т ђ њ = мирис; п и њ = боровика; т и њ = сено или слама, што се меће између два плота, кад се што оптињује; ч е ш а њ = чесно у бела лука; п о ш а њ = воће; т а п а њ = дивит; л е с = шума, рог на кући; л ђ г = лежање; л о с = лош (твр) животиња; с о љ а н а = рудник соли; љ е љ е н = јелен; т е љ и г = несташко (вели се за јаре или јагње); с а в и ј е н прут, којега се крајеви доле забоду у јарам вољу око

врата; ма њ = изузев; х л а ч а = чарапа; х л а ч е = чакшире; х л а м њ и н а = пауча; х л а п т а т и = каже се за песето, кад што течно једе; х и п = тренутак, минут; х о л = охол; а х а т = врста камена; ж и љ = пукотина на леду; х а з н а = благајна, огњиште; с а ј а м = вапар.

Песма, коју деца тепају пужу (слово: у) овако гласи:

Пусти пуже рогове,
Да оремо делове,
Да саремимо дарове,
Да удамо Милицу
За свињара Грлицу.

Одељак из рачуна код слова *д*, нека се само у том случају даде читати, ако је до тога броја свршено из наставе о рачуну. Ако није, нека се чита при понављању.

Код слова *ђ* налазе се две загонетке, које су познате сваком наставнику.

II. Велика слова.

У овом делу се понављају мала слова и упознају велика, најпре она, што су сасвим слична малим како писана, тако и штампана, па онда она, која се разликују од малих. Нека се слова упознају у групама, а нека посебно. Најпре су истаљена штампана слова. Испод њих су иста слова писана у линијама. У писану слогу има пословица и изрека. Пословице и изреке нека се науче напамет. У штампану слогу налазе се причице, краћи описи и песмице. О свакој причици и опису ваља говорити с децом и изведену поуку утвудити, а песмицу напамет научити.

III. Читанчица.

Градиво из читанчице ваља обрађивати на часу: вежбања у говору и мишљењу. Оно треба да је свршено пре него што ће се предузети читање Читанчице. Градиво је ово унето у Читанчицу не толико за читање, већ да се види шта отприлике треба узети из појединих лекција, које су прописане у Наставној Основи за мађарске разговоре. Осим тога додато је десетак Чика Јовиних песмица за декламовање и три загонетке, од којих прва значи: детелина; друга: млеко и трећа: лопта од снега.

Ђока Милић,
учитељ.

Б Е Л Е Ш К Е.

† **Крста Малеташки.** При закључку листа стиже нам тужна вест, да је наш друг Крста Малеташки учитељ у Турији, папрасно преминуо. Овај ненадни немио глас, растужиће све другове и пријатеље Крстине, који су га знали као ваљана и напредна учитеља, добра друга и пријатеља. Нека му је светао спомен међу нами!

План за пансионат Учитељ. Удружења у Београду, израдио је признати стручњак архитекта г. Ник. Несторовић професор универзитета. Дом представља праву палату са 3 спрата и сутереном која се пружа у три улице а завршава у врху с једним кубетом у византијском стилу. У згради су предвиђене сем довољног броја соба за становање деце: гардеробе, купатила, амбуланата и остало што треба пансионату, просторије за смештај школског музеја, канцеларије Главног Одбора, редакције „Учитеља“, „Мале Србије“, магацини и остало што треба Удружењу а поред тога и једна огромна дворапа за држање учитељских скупштина, приређивање концерата и забава.

Према предрачуна архитектовом целокупна грађевина стаће око 156.000 динара.

План и предрачуна стао је око 3000 динара и све је то г. Несторовић израдио бесплатно из љубави према Удружењу.

Школе у Србији. 1. јануара 1910. било је у Краљевини Србији свега 1386 основних школа, и то 1212 мушких и 174 женске, 180 градских и 1206 сеоских. Највише је школа било у пожаревачком округу — 172, у крајинском 127, у крагујевачком 108, тимочком 102. Најмање је било у топличком округу — 33. У Београду је било 21 основна школа.

Учитељских лица било је 2582, и то учитеља 1539 и учитељица 1043.

Чешка виша женска школа „Божена Њемцова“ постоји у Прерову у Моравској. У њој се највише пажња посвећује страним језицима (немачки, енглески и француски). Словенски језици уче се за вечерњих разговора, јер ученице немају задаћу за други дан. Нарочито се пази на телесно вежбање, свирку, ручни рад, а учи се практично и кување. Као помоћна средства службе излети у природу, похађање музеја, изложбе, књижице, вртова, радиошица и творница. Свака ученица бира од назначених предмета у проспекту, али тако да недељно слуша предавања највише 30, а најмање 20 сати.

Школа је смештена у дивној палати, која је снабдевена са свима угодностима. Школарица је за 20 недељних сати К 200 на годину, 40 К за учила, књижицу и читаоницу; за храну и стан плаћа се 600 К на годину, а 25 К за лечника и лекове. У школу се примају женска деца са навршеном 15. годином, која су свршила грађанску школу или пижу средњу школу. Ученице могу похађати завод једну, две или три године. Упутства даје Рудолф Жижка, управитељ школе у Новосадах код Оломуца.

Скупштина румунских учитеља у Будимпешти. Румунски учитељи из арадске дијецезе решили су ових дана на скупштини у Нахлаку, да се идуће године редовна скупштинска седница одржи у Будимпешти. Румуни до сад нису у престоници одржали ни једну скупштинску седницу својих културних, а ни економских друштава.

Споменик Русоу. 4. септ. подигнут је у Шамберију у Савојској, споменик Ж. Ж. Русоу. Свечаности је био присутан и председник Фалијер.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС.

Изашла је књига:

КОЛЕРА

КАКО ПОСТАЈЕ; КАКО СЕ ШИРИ И КАКО СЕ СУЗБИЈА

од Д-ра М. Јовановића-Батута.

Садржај: I. Опасност од колере. — II. Знаци болести. Ток боловања. — III. Како се шири. — IV. Повољне прилике за заразу. — V. Да се од ње сачувамо. — VI. Кад већ ко у кући од ње оболи. — VII. Нега болесника. Прва помоћ. — VIII. Кад болесник оздрави или умре.

Да књига више продре у народ, ваљало би да је паручују окрузи, срезови, општинае, црквене и школске власти; Осигуравајућа и друга друштва, повчани заводи и поједини пријатељи народа у већем броју и да је народу поклањају. С тога смо одредили ове

цене: 1 к. — 30 дин. (К) 100 к. 12 дин. (К)
20 „ 3— „ „ 500 „ 50 „ „
50 „ 7-50 „ „ 1000 „ 75 „ „

У тим ценама је и велики рабат за књижаре и растуриваче.

Поруџбине без поваца не примају се. Новац се шаље друштвеном благајнику д-ру В. Кујунџићу. Београд (Србија).

Друштво за чување
НАРОДНОГ ЗДРАВЉА.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА